УДК 159.923:37

О.В. Мамічева, д-р психол. наук, доц.,
С.І. Лиска

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті викладено теоретико-методологічні основи дослідження феномену диференціальної моделі професійної компетентності: основні принципи психології, провідні положення системного-структурного підходу, гуманістичної психології, символічного інтеракціонізму; кожний з яких сприяє поглибленню уявлень про досліджуваний предмет та дозволяє суттєво розширити науковий пошук у обраному напрямку.

Ключові слова: теоретико-методологічні основи, диференціальна модель, професійна компетентність.

В статье изложены теоретико-методологические основы исследования феномена дифференциальной модели профессиональной компетентности: основные принципы психологии, ведущие положения структурного-системного подхода, гуманистической психологии, символического интеракционизма; каждый из которых способствует углублению представлений о исследуемый предмет и позволяет существенно расширить научный поиск в избранном направлении.

Ключевые слова: теоретико-методологические основы, дифференциальная модель, профессиональная компетентность.

In the article the theoretical-methodological foundations of the study of the phenomenon of differential model of professional competence: the basic principles of psychology, leading the provisions of structural systems approach, humanistic psychology, symbolic interactionism, each of which contributes to deepen the understanding of the analyzed object and allows you to significantly enhance the scientific research in the chosen direction.

Key words: theoretical-methodological bases of differential model, professional competence.

Постанова проблеми. Оскільки дослідження психологічних особливостей професійної компетентності особистості та створення відповідної моделі є актуальним для сучасної психологічної науки та практики, воно потребує сучасних, інноваційних підходів. Але, не дивлячись на суспільну значущість цієї проблеми, чітка методологічна база даного напрямку, яка дозволяла би суттєво розширити науковий пошук та розробити формувальні заходи, в науці відсутня. Якщо суспільство та повсякденне життя ставлять перед психологією нові завдання, то й методологія повинна здійснювати певне опрацювання, створюючи нові методологічні моделі. Методологія як галузь наукової діяльності, що вивчає та застосовує загальні і часні методи дослідження, допомагає нам формулювати об'єкт та принципи наукового підходу до вивчення моделі професійної компетентності, а також укладати цілісний методичний комплекс в даному контексті.

Тому, на наш погляд, особливої дослідницької уваги потребує створення адекватної методологічної основи створення моделі професійної компетентності особистості. Ми вважаємо, що це можливо, оскільки сучасна змістовно-психологічна методологія у змозі забезпечити глибинне розуміння феномену компетентності, та звести у загальний дослідницький простір усі окремі напрацювання в цьому напрямку.

Аналіз досліджень. Поняття структури у смислі певної внутрішньої невидимої "конструкції", на якій проявляються і формуються психічні процеси, вперше з'являється у Л.В.Виготського. Його теза про єдність структурної і функціональної сторін є класичною для сучасної методології.

Разом з тим ухвалення системного підходу як методологічної основи нашого дослідження припускає не тільки визнання за психікою таких якостей, як цілісність організованість, структурна, ієрархічність і т.д., але і розкриття того, в якому саме вигляді і формах ці системні властивості виступають в конкретних явищах – це і складає, власне, основне завдання втілення системного підходу в психології. Повною мірою це відноситься і до дослідження складових компонентів диференціальної моделі професійної компетентності.

Аналіз особливостей структури процесів часової організації поведінки і діяльності дозволив виділити в ній декілька рівнів, що розрізняються, на думку Г.С. Шляхтіна, за наочним змістом і динамічним параметром [5]. Підставою для такого виділення є зміст "образів майбутнього" суб'єкта, пов'язаний з однією з найважливіших характеристик особистості, – спрямованістю, яка, за Б.Ф.Ломовим, виступає як системоутворююча властивість особистості та визначає її психологічний склад [2]. Саме спрямованість особистості, інтегруюча її минуле і сьогодення, які виступають у вигляді її досвіду, знань, стану потребово-мотиваційної сфери, і є організуючим чинником майбутнього особистості, втіленим в системі її професійних цілей.

Перший рівень умовно названий рівнем доцільової спрямованості, яка створює своєрідний "особистісний горизонт", що складається з усвідомлених людиною завдань суспільства або групи. У часовому аспекті особистісний горизонт характеризується віднесеністю цих завдань до майбутнього і усвідомлюється суб'єктом як його майбутнє, неорганізоване і нерозчленоване, таке, що є однорівневим переліком завдань. Йому відповідає проста часова типологія – виділення тільки суб'єктивного сьогодення і майбутнього, і відсутність метрики.

Другий рівень умовно названий рівнем життєвих цілей особистості, основною особливістю має формування цілей, що відрізняються узагальненістю, інтегральністю відносно конкретних видів діяльності. Суб'єктний аспект виступає основним для життєвих цілей, тобто зміст мети орієнтований перш за все на майбутній стан самого суб'єкта, який може бути досягнутий в результаті діяльності [1]. У часовому плані це означає перетворення особистісного горизонту на особистісну перспективу, яка на цьому етапі дуже проста і включає тільки початкову точку (суб'єктивне сьогодення) і кінцеву (життєву мету як віддзеркалення майбутнього особистості), а внутрішня структура перспективи ще відсутня. Зв'язок життєвих цілей з глибокими особистісними потребами та їх суб'єктна орієнтованість визначають своєрідність часової метрики і топології особистісної перспективи. Метрика (тобто суб'єктивна віддаленість цілей від сьогодення) носить емоційно-значущий характер: усвідомлювана близькість мети в часі залежить від того, наскільки вона значуща для особистості. Значущість мети, у свою чергу, визначається ступенем напруженості початкової потреби, що зумовила її постановку. Чим актуальніша потреба, що породила мету, тим більше близькою в часі ця мета сприймається суб'єктом. Часова топологія представлена ієрархією життєвих цілей як початкового етапу формування часової особистісної перспективи.

© Мамічева О.В., Лиска С.І., 2012

Третій рівень цільового планування характеризується тим, що в результаті планування задачі, ініційованої життєвими цілями, суб'єктом формується система приватних цілей і пов'язаних з ними приватних завдань, в якій враховуються як наявні в його розпорядженні засоби, так і ті, які повинні бути створені. Формується план конкретної діяльності, що представляє синтез цілей діяльності і засобів їх досягнення, організований у вигляді ієрархічної структури з різним ступенем складності як по вертикалі, так і по горизонталі. Ступінь узгодженості і скоординованості життєвих цілей і відповідних ним планів виражає цілісність особистісної перспективи, а цілісна особистісна перспектива, що виникає в результаті такої координації, починає вже виступати як єдиний життєвий план.

Метою статті є теоретико-експериментальне дослідження феномену диференціальної моделі професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Методологічну основу нашого дослідження склали: основні принципи психології, провідні положення системного-структурного та структурно-функціонального підходу, гуманістичної, культурно-історичної психології, символічного інтеракціонізму.

Охарактеризуємо кожне методологічне підгрунтя нашого дослідження.

Методологія дослідження професійної компетентності особистості базується на наступних принципах:

1. Принцип детермінізму стверджує, що всі психічні явища зумовлені взаємодією організму із зовнішнім середовищем, тобто поведінка людини та особливості її психічного життя є наслідком будь-яких причин, тобто принципово з'ясовні. Щоб з суб'єктом не відбувалося, це має свої причини та пояснення.

2. Принцип об'єктивності вважає, що об'єкт пізнання незалежний від суб'єкта, що пізнає; об'єкт принципово пізнаваний через дію, можлива незалежність пізнання об'єкту від суб'єкта. Правильно підібрані психологічні методи дозволяють об'єктивно пізнавати реальність.

3. Принцип єдності фізіологічного і психічного постулює, що жорсткого розриву між фізіологічним і психічним не існує, нервова система забезпечує виникнення і протікання психічних процесів, проте зведення психічних явищ до фізіологічних процесів неможливе. Психічне і фізіологічне є деякою єдністю, але ж вони не тотожні.

4. Принцип єдності свідомості і діяльності говорить про те, що не можна окремо вивчати поведінку, свідомість і особистість; все взаємно переплетене. О.М. Леонтьєв підкреслював, що свідомість діяльна, а діяльність свідома.

5. Принцип розвитку. Згідно даному принципу психіка суб'єкта є результатом тривалого розвитку у філогенезі і онтогенезі. Принцип підкреслює, що будь-яке наше функціонування нескінченне і залежить як від стимулів зовнішнього середовища, так і від дії соціальних і історичних чинників.

Системно-структурний підхід в дослідженні професійної компетентності особистості може бути представлений декількома аспектами: перший пов'язаний з головними характеристиками предмету дослідження, другий – з розвитком цього предмету, а третій – з його структурою. Тобто, завдяки використанню системного підходу, ми не тільки наповнюємо семантичним змістом поняття професійної компетентності, але й набуваємо інформації щодо динаміки її становлення та основних одиниць психологічного аналізу цього явища. Крім того, принцип структурності з застосуванням системного підходу може виступати тим чинником, який дозволяє операціоналізувати системну побудову моделі даної особистості, та ставить системний підхід у відповідність до вимог практики.

В процесі розгортання діяльності на основі планів, створюючих часову перспективу, суб'єктом створюються програми діяльності, що конкретизують шляхи і способи досягнення проміжних цілей, які утворює четвертий рівень в структурі часової організації діяльності.

Основні положення структурно-функціонального підходу (В.П.Зинченко, Б.Ф.Ломов, Т.Парсонс та ін.). Структурно-функціональний підхід базується на структурній диференціації будь-якої цілісності, кожному елементу якої надається певне функціональне значення. Під структурою в науці розуміється сукупність стійких зв'язків між частинами об'єкту, що забезпечують його тотожність самому собі. Під функцією розуміється дія, що повторюється, специфічна роль будь-якого елементу або системи. Узагальненням поняття функція є ставлення, причому, якщо функція має на увазі асиметричність, дію, узяту з одного боку, то ставлення – це обов'язково взаємність, двостороння функція [2, 6].

Т.Парсонс стверджував, що будь-яка система має дві вісі орієнтації: 1) вісь розрізнення внутрішнього-зовнішнього (акцентування або власних проблем, або подій оточуючого середовища); 2) вісь розрізнення інструментального-консуматорного (акцентування або миттєвих "засобів", або довгострокових ("самодостатніх") потреб-цілей). Орієнтація за цими вісями породжує адаптацію і ціледосягнення (орієнтація "зовні"), інтеграцію та регуляцію як підтримку зразка взаємодії (орієнтація "усередину") як функціональні імперативи, що характеризують будь-які системи на будь-яких рівнях їхнього існування, так і їхні підсистеми, що спеціалізуються на забезпеченні

Основними положеннями системного підходу до вивчення психічних явищ Б.Ф.Ломов вважає наступні:

1) психічні явища багатомірні. Аналіз психічних явищ у будь-якій системі координат представляє собою лише зріз у якійсь одній площині та розкриває лише одну сторону психічних явищ;

2) система психічних явищ багаторівнева та ієрархічна, вона містить у собі низку підсистем, які володіють різними функціональними якостями;

3) системний аналіз передбачає виявлення основ різноманітних властивостей досліджуваних об'єктів та потребує розглядати психіку людини у динаміці, у розвитку;

4) усі детермінанти психічних явищ необхідно розглядати як складну структуру [2].

Услід за Б.Ф. Ломовим, В.П. Зінченко також розглядав можливості застосування структурно-функціонального підходу до аналізу психічної діяльності суб'єкта. Окремими компонентами такого аналізу він вважав дії та операції, спрямовані та локалізовані у реальному часі, причому поняття спрямованості імпліцирувало установки, мотиви, потреби, особистісний смисл та ін.

Для побудови диференціальної моделі професійної компетентності особистості в нашому дослідженні важлива теза В.П. Зінченка, що кожна з названих компонент може попеременно виконувати функції системоутворюючого чинника та виступати умовою його цілісності. Крім того, дослідницький інтерес для нас представляє метод дослідження функціональної структури виконавської діяльності, пропонований В.П.Зінченком [2]. Даний метод дозволяє виділяти окремі дії з перетворення предмета, з оцінки результата, а також визначати спосіб координації операцій, досліджувати переходи від одиниць макроструктури будь-якої системи (моделі в конексті нашого дослідження) до одиниць її мікроструктури та визначати характер їхніх взаємовідносин на різних рівнях сформованості.

В результаті застосування структурно-функціонального підходу к дослідженню професійної компетентності особистості повинні бути:

1) отримані розгалужені і складнопідпорядковані типології зв'язків частин і елементів один з одним і з цілим (що важливо для розуміння стійкості та універсальності моделі професійно компетентної особистості);

2) прописані можливі і допустимі (у смислі збереження стабільності) стани макросистеми (системи систем) в цілому (що дозволить нам чітко виділити та сформулювати предмет і об"єкт дослідження),

3) визначені репертуарні набори функцій, що підлягають реалізації через системи дій (що дозволить надати психологічну характеристику діяльності працівників податкової міліції України);

4) здійснені виведення отриманих результатів на рівень розробки універсальної моделі професійно компетентної особистості, принцип створення якої може бути застосованих до представників будь-якої професії.

На методологічному рівні основна проблематика структурно-функціонального підходу розглядається як вивчення відносин між класом структур і класом функцій, вона конкретизується, у свою чергу, в проблеми функціональної необхідності і функціональних альтернатив дії (поняття функціональної необхідності виходить з уявлення про те, що можливо визначити мінімум функціональних вимог, яким повинна задовольняти система (професія), щоб стабільно функціонувати в "нормативному" режимі).

Основні положення гуманістичної психології. Використання основних постулатів гуманістичної психології для розуміння професійної компетентності особистості є для нас провідним, оскільки гуманістична психологія описує перспективи особистісного розвитку і зростання людини, пропонує дієві методи досягнення успіху в світі дійсності.

Використання основних положень гуманістичної психології дозволяє нам в процесі дослідження моделі професійної компетентності, представити загальну концепцію особистісного розвитку людини, що відповідає новим суспільно-історичним обставинам, які вимагають ініціативи, творчого підходу до вирішення проблем, а не тільки пристосування; виокремити способи і методи розвитку і зростання людини, намітити шляхи її самовдосконалення.

Основні методологічні принципи гуманістичної психології були розроблені К. Левіном, К. Гольдштейном та Г. Оллпортом**.**

За К. Левіном, кожна людина розглядається як залучена у свою життєву ситуацію, знаходиться у неї не "зовні", а "усередині", у зв'язку з усіма її елементами. Перешкодою в розвитку людини, за К.Левіном, є її виключення із значущої діяльності (наприклад, у зв'язку з тривалим безробіттям). Скорочення простору реалістично сприйманої життєвої ситуації може бути передумовою для відходу особистості від реальності, визначене К.Левіном як найважливіша характеристика особистісної регресії. Регресивні особистісні явища, за К. Левіном, можуть проявлятися у примітивізації мислення і поведінки, коли відбувається перехід від диференційованого і повного смислу будь-якого патерну до більш аморфної поведінки; складний ієрархічний порядок у вчинку міняється на просту організацію або дезорганізацію; у мисленні відбувається зрушення від абстрактного до конкретнішого його типу, від міркування – до "завченого" штампу, в поведінці – від гнучкої поведінки до стереотипної [2].

Найважливішим чинником організації поведінки дорослої людини К.Левін вважав наявність однієї провідної ідеї, яка контролює і управляє більш приватними видами діяльності. Цією провідною ідеєю може бути основний задум або досягнення мети.

Для побудови нашої теорії особистості, схильної до перебування у деструктивному культі, необхідно висвітлити погляди таких представників гуманістичної психології, як К.Гольдштейн, Г. Оллпорт, Л. фон Берталанфі та ін.

Зокрема, під самоактуалізацією особистості К.Гольдштейн розумів активацію внутрішніх ресурсів організму, результатом дії яких є здібність організму до реорганізації, відновлення властивостей особистості після перенесеної травми. Він припускав, що перешкоди для самоактуалізації можуть виникнути тільки тому, що в середовищі не знаходиться тих об'єктів і умов, які необхідні організму для самоактуалізації. Нормальний, здоровий організм – це той, в якому тенденція до самоактуалізації діє зсередини і який долає складнощі, що виникають із-за зіткнень із зовнішнім світом не на основі тривоги, але завдяки цілеспрямованості і необхідності долання труднощів. Це означає, що прихід до згоди з середовищем в першу чергу полягає в оволодінню нею, і лише у випадку, коли це неможливо, людина вимушена прийняти труднощі і пристосуватися до реалій зовнішнього світу.

Г. Оллпорт розглядає особистість як відкриту психофізіологічну систему, особливістю якої є прагнення до реалізації свого життєвого потенціалу [7]. За Г.Оллпортом особистість – це динамічна організація усередині індивіда особливих мотиваційних систем, установок і особистісних рис, які визначають унікальність його взаємодії з середовищем.

Основні положення символічного інтеракціонізму. Постулати символічного інтеракціонізму важливі для нашого дослідження, оскільки вони розглядають взаємодію у декількох контекстах.

1) Взаємодія як взаємовплив індивідів, коли передбачається, що поведінка індивіда є безпосередньою реакцією на поведінку іншого. У простому вигляді ця точка зору концептуалізується в моделі "стимул – реакція". Взаємодія, що розглядається таким чином, носить майже автоматичний характер, реакція на поведінку іншого предетермінована, "неминуча" і "позаособистісна".

2) Взаємодія як врахування ролі символів, які виконують опосередковуючу функцію. Символізування припускає новий рівень переживання наявності іншого. Взаємодія ототожнюється тут з комунікацією. Згідно цій точці зору взаємний вплив ніколи не буває прямим, воно завжди схильне до деякої проміжної трансформації, тобто стимул завжди інтерпретується.

3) Взаємодія як Self-process. У цій концепції затверджується, що індивід не тільки знаходиться в постійній взаємодії (комунікації) з іншими, але і постійно взаємодіє з самим собою.

Концепцію розвитку "Я" було розроблено Дж. Мідом [9] і Ч. Кулі [8]. Соціум, за іхньою думкою, перш за все є сферою спілкування, яка складає основу суспільства і духовного життя індивіда. Унікальність кожної конкретної людини обумовлена впливом на неї багатьох інших людей. "Я" формується в ході взаємодії, яка само по собі вже припускає наявність цього "Я". Дж. Мід намагався вирішити цей парадокс, вводячи уявлення про складний, комплексний характер людського "Я". Так, на його думку, система "Я" включає два елементи: "I" і "me". "Me" – це сукупність інтерналізованих установок інших, "узагальнених інших", групових норм; "I" – нерефлексований, спонтанний елемент "Я". Тобто, "Я" – це діалектика "I" і "me", їх внутрішній монолог. Дж. Мід підкреслював, що: "me" – це питання, завдання, поставлене суспільством, "I" – відповідь. За Дж. Мідом, "I" завжди в сьогоденні,

воно характеризує безпосередність сприйняття і діяльності, нерефлексивний, спонтанний елемент "Я". "Я" оцінює дію лише тоді, коли вона у минулому, оцінює з погляду інтерналізованої структури установок інших, тобто, з точки зору "me". "I" входить у свідомість, коли воно вже не "I", а "me". Саме підсистему "I" Дж.Мід розглядає як основного агента особистісного розвитку.

Вважаємо, що провідні постулати теорії Ч.Кулі дозволять сформувати принципово нові підходи не тільки до розуміння процесів становлення професійної компетентності особистості, але й (що головніше) розробити основні теоретичні засади формувальних заходів даного психічного феномену. Головна концепція Ч.Кулі називається теорією "дзеркального Я". Найважливішою ознакою соціальної істоти Ч.Кулі називав здатність виділяти себе з групи і усвідомлювати своє "Я", що відбувається через спілкування з іншими людьми і засвоєння їх думок про себе. Ч.Кулі припустив, що Я складається з Я-почуттів, які оформлюються через відношення з іншими (суб'єкти бачать себе через віддзеркалення своїх відчуттів в реаліях інших. Вони як дзеркало для них).

Основні положення **культурно-історичної психології** (Л.С.Виготський, О.Р. Лурія та ін.). У цій науковій школі вважалося, що унікальні якості людини обумовлені впливом на неї багатьох інших людей, який здійснюється в процесі спілкування в соціумі. При цьому часові характеристики емпіричної взаємодії організму з навколишнім середовищем, трансформуються у функціональні психічні утворення. Провідна роль у формуванні свідомості і поведінки особистості належить традиціям і стереотипам мислення; історія життя людини – це, в першу чергу, процес акомодації передаваних з покоління в покоління моделей і стандартів суспільства, в якому вона живе.

Висновки. Таким чином, сучасний стан опрацьованості проблеми професійної компетентності особистості показує відсутність не тільки конкретних спроб наукового дослідження універсальної диференціальної моделі даного психічного явища, але й методологічних підходів до даного проблемного поля, які створили б підстави для розширення наукових пошуків та розробки формувальних заходів. Методологічна основа, адекватна цілі та завданням дослідження узмозі допомогти сформулювати об'єкт та принципи наукового підходу до вивчення моделі професійної компетентності, а також укладати цілісний методичний комплекс в даному контексті.

Методологічну основу дослідження склали: основні принципи психології, провідні положення системного-структурного підходу, гуманістичної психології, символічного інтераціонізму; кожний з даних наукових постулатів та принципів сприяє поглибленню уявлень про досліджуваний предмет та дозволяє суттєво розширити науковий пошук.

1. Ананьев Б.Г. Избранные психологические труды: В 2-х т. – М.: Педагогика,1980. – Т. 1. – 232 с; Т. 2. – 288 с. 2. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б.Ф.Ломов. – М.: Педагогика, 1984. – 444 с. 3. Левин К. Теория поля в социальных науках. – СПб.: Речь, 2000. 4 .Леонтьев А.Н. Образ мира // Избранные психологические произведения: в 2-х томах / Под ред. В.В.Давыдова и др. – М.: "Педагогика", 1983. – т.II, С.251-261. 5. Шляхтин Г.С. Системная организация процессов регуляции поведения во времени. // Психологические механизмы регуляции поведения и оптимизация трудовой и учебной деятельности. – Горький: Изд-во Горьк.гос.ун-та, 1987. – С.4-29. 6. Парсонс Т. Американская социология сегодня. Проблемы, перспективы, мето-ды. – М., 1972. С. 25-36, 360-378. Allport G.W. Pattern and growth in personality / G.W. Allport . N.Y. 1961. 8. Cooley Ch. Human Nature and the Social Order. N.Y., 1964, p.166. 9. Mead G.H. Mind, Self and Society. Chicago, 1936, p.90.

Надійшла до редколегії 28.09.12

УДК 159.99

Н.А. Сторожук, канд. психол. наук

ДИСЦИПЛІНОВАНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ СТРОКОВОЇ СЛУЖБИ ЗСУ: ПСИХОЛОГІЧНА СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА

У статті здійснений теоретико-методологічний аналіз поглядів провідних вітчизняних та зарубіжних вчених на сутність та структуру дисциплінованості військовослужбовця ЗСУ.

Ключові слова: військовослужбовець ЗСУ, дисциплінованість, структура, компонент.

В статье осуществлен теоретико-методологический анализ взглядов ведущих отечественных и зарубежных ученых на сущность и структуру дисциплинированности военнослужащего ВСУ.

Ключевые слова: военнослужащий ВСУ, дисциплинированность, структура, компонент.

The article presents the theoretical and methodological analysis of the views of leading domestic and foreign scholars on the nature and structure of the military discipline of the Armed Forces.

Keywords: Armed Forces soldier, discipline, structure, component.

Дисциплінованість військовослужбовців є ключовою основою забезпечення безпеки України. Сучасна військова діяльність характеризується спрямованістю на забезпечення високого рівня бойової готовності особового складу, техніки та озброєння частин і підрозділів в мирний и воєнний час, суворою регламентацією всіх сфер військової діяльності, вирішенням поточних завдань, що виникають у ході діяльності в умовах економії часу та недостатності інформації, високою відповідальністю за виконання службових завдань та збереження життя та здоров'я підлеглого особового складу. Усі ці особливості вимагають нового осмислення та вирішення проблеми формування дисциплінованості особистості в умовах військової служби.

Розроблено низку концепцій, автори яких єдині в думці щодо необхідності радикального оновлення існуючої виховної системи. Вагомий внесок у розробку теорії та практики виховання військовослужбовця внесли військові педагоги та психологи О. Барабанщиков, В. Вдовюк, А. Герасимов, П. Міст, В. Давидов, Н. Ільїн, А. Капустін, Н. Киряшов, А. Липський, С. Муцинов, Н. Феденко, В. Балашова, Д. Іщенка, О. Сафіна та ін., що є свідченням актуальності та безперервних пошуків шляхів удосконалення процесу формування дисциплінованості військовослужбовців ЗСУ. Особиста дисциплінованість є відбиттям загального рівня дисципліни у військових підрозділах, яка є основою боєздатності Збройних Сил держави. Військова дисципліна покликана регулювати військовий порядок, взаємовідносини між військовослужбовцями, сприяє формуванню здорового морально-психологічного клімату у військових колективах, забезпечує високу керованість підрозділами і дає можливість з найбільшою ефективністю використовувати час, зброю, матеріальні ресурси і людські сили для вирішення завдань в мирний і воєнний час. Іншими словами, основне призначення дисципліни полягає в тому, щоб незалежно від психологічних і фізіологічних особливостей людей, об'єднати їх в єдиний організм –

© Сторожук Н.А., 2012